

Príloha časopisu LISTY Slovákov a Čechov

Vážení čitatelia, obsahom prvého tohtoročného vydania Študentských listov je problematika V. konferencie stredoškolskej mládeže, ktorá sa v polovici decembra 2008 uskutočnila v priestoroch Domu národných menšín v Prahe. Ústredná téma znela „Československo, zaniknutý štát Európy a jeho národnostné menšiny“. Podujatie sa uskutočnilo s podporou Ministerstva školstva, mládeže a telovýchovy ČR, ako aj Úradu pre Slovákov v zahraničí. Publikujeme jednak rozhovor s hlavnou organizátorkou akcie Helenou Noskovou, predsedníčkou KSK a jednak víťaznú prácu „Hrdosť“ z pera študenta Matyáša Tallera.

Záujem študentov je čoraz väčší

Rozhovor s predsedníčkou KSK **Helenou Noskovou**

■ **Pani predsedníčka, ste zároveň aj hlavnou organizátorkou pravidelných stredoškolských konferencií. Môžete stručne zhrnúť ich históriu?**

Prvú konferenciu sme zorganizovali v roku 2004 a odvtedy sa koná pravidelne, každý rok. Jej organizovanie umožňuje najmä podpora Ministerstva školstva, mládeže a telovýchovy ČR, keďže akcia je zaradená medzi dotované programy. Samotná myšlienka zahŕňa celoročnú prácu stredoškolských profesoriek, aktivistov Klubu slovenskej kultúry a samozrejme študentov, ktorým je určená. Každý rok vyhlasujeme inú tému. Pre rok 2009 znie napr. takto: „Dva národy v jednom štáte – rozdiely a zhoda“. Nuž ale k histórii – prvá konferencia sa konala na tému „Slovensko, ako ho poznám“. Pri tejto príležitosti sme usporiadali niekoľko seminárov a ako priateľská partnerská skupina fungovali študenti kremnického gymnázia, ktorí zase priniesli svedectvo o tom, ako oni vidia Čechov a českú krajinu.

■ **Účasť slovenských škôl je pravidelná?**

Áno, ale keďže spočiatku sme nemohli prídelené finančné podmienky používať na čin-

nosť v SR, bola táto účasť obmedzená. Situácia sa zmenila, keď sa do akcie zapojil Úrad vlády pre zahraničných Slovákov v Bratislave. Jeho podpora je veľkorysá.

■ **Vráťme sa ku konferencii ako takej. Z čoho pozostáva?**

Jej vzorec sa už ustálil. Už v januári sa na jednotlivých zúčastnených školách začína cyklus voliteľných seminárov a prednášok. Usporadúvajú ich učitelia týchto škôl, po dohode s našim klubom, ktorý poskytuje materiály a v prípade potreby aj lektorov.

■ **Ako sa školy dozvedia o akcii?**

Najprv sme začínali len so štyrmi pražskými školami – gymnáziami Jana Neruda, Jaroslava Seiferta, pod Vyšehradom a Na víťaznej pláni. Postupne sme hľadali aktivistov aj v ďalších mestách. Veľmi ústretovo reagoval napríklad Liberec, kde žije aj početná slovenská menšina, navyše v strednom veku, ktorá má deti na stredných školách. Hlavnú prácu tam vykonala profesorka Hany Šabakovej. Dobrú spoluprácu máme aj s mestom Králiky, pretože to je takisto kraj, kde žije relatívne značné percento slovenského obyvateľstva.

obsah:

Rozhovor s predsedníčkou KSK Helenou Noskovou	1 – 2
Matyáš Teller ■ Hrdosť	2 – 4

► Mám na mysli generáciu, ktorá ešte pociťuje slovenské korene, keď povedzme starí rodičia pochádzajú zo Sedmohradského rudo-horia, z dnešného Maďarska – z Békešskej Čaby, z Podkatpatskej oblasti alebo aj priamo zo Slovenska. Títo študenti už od roku 2005 píšú veľmi zaujímavé práce, ktoré by som zaradiła do kategórie písanej ústnej histórie, pretože študenti „vypočúvajú“ starých rodičov či iných pamätníkov a píšú potom rodinné genealógie. Informáciu zverejňujeme na internete a ponuky posielame aj poštou. Domnievam sa, že informovanosť je dostatočná. Aby som nezabudla, vlni sa ako nováčik pripojilo napr. Biskupské gymnázium v Skutči.

■ Čo je obsahom seminárov?

Prednášky spojené s besedou, neraz i s ďalšími doplnkami. Záujem zo strany študentov je slušný, ich reakcie svedčia o tom, že sa im témy páčia. Veľké úspechy sme slávili trebárs s pásmom o Dominikovi Tatarovi. Aby téma nebola pre študentov suchá, vytvorili sme aj program, do ktorého vkladáme nielen dramatizované čítanie prózy, ale aj ukážky modernej hudby. Študentom pripomíname, že tu, v ČR, existoval Elán, že tu medzi vojny existovalo slovenské vydavateľstvo, že tu pôsobili mnohí významní činitelia slovenskej národnosti či pôvodu. Zdôrazňujeme, že tu vždy existovala silná intelektuálna skupina, ktorá prinášala medzi Čechov sloven-

skú kultúru a myslenie. Že sa tu oženili alebo že sem prišli za prácou a zostali tu žiť natrvalo. Študentov potom baví pátrať po faktoch z minulosti. Najväčším pozitívom je, keď túto slovenskú minulosť nájdu vo vlastnej rodine alebo v blízkom okolí.

■ Koľko študentov sa vlni zúčastnilo na súťaži?

Najprv sa pod dohľadom stredoškolských pedagógov konajú školské kolá. Pedagógovia oslovia záujemcov a zadajú im spracovanie témy. Študenti prácu napíšu a dajme tomu, že na gymnáziu sa zide 20-30 prác. Nie všetky však spĺňajú kritériá. Vtedy vstupuje do hry porota, ktorá v druhom kole zasadá nad prácami, ktoré už odporúčili stredoškolskí pedagógovia. A počet býva rôzny. Z niektorej školy príde desať prác, z niektorej len tri. Takže do najužšieho výberu sa z oboch republík dostane asi 40 prác.

■ Čoho všetkého sa týkali študentské práce?

Vlni sme mali ako tému tzv. roky s osmičkou na konci, presnejšie Československo v týchto rokoch, ale aj spoločné kontakty v minulosti. Bola to napr. Karlova univerzita, rok 1348, niekto k tomu pridal ešte aj mor – ale hlavne sa značný počet prác týkal rokov 1918, 1938, 1948 a 1968. Viaceré práce môžeme i v tomto prípade priradiť k orálnej histórii, pretože šlo o pospisované spomienky rodičov

a príbuzných na toto obdobie. Porota, ktorá pozostáva jednak zo stredoškolských pedagógov, jednak z odborníkov v rôznych spoločenskovedných oblastiach, mala ťažkú prácu.

■ V akom zložení pracovala?

Magistra Hana Šabaková, Liberec. Magistra Dana Benešová-Trčková, televízna redaktorka. Doc. PhDr. Zdeněk Eis, Praha, o.i. prekladateľ zo slovenčiny. Rafael Čermák, historik a právnik, Bratislava. Potom v nej bol Radovan Čaplovič, šéfredaktor Listov a ja.

■ Môžete povedať niečo o odmenách pre študentov?

Vďaka podpore Slovenskej republiky bola súťaž bohato dotovaná. Prvá cena bol 5000 Kč v poukážkach, druhá 4000, tretia 3000. S prázdnyimi rukami neodišli ani tí, čo prvú, druhú alebo tretiu cenu nezískali, lebo viacerých ďalších sme odmenili poukážkou v hodnote 500 Kč za účasť. Celkovo porota udelila 20 cien. Čo som zisťovala, študenti si za poukážky dosť kupujú slovenskú hudbu, ale napríklad aj hrané filmy.

■ Vaše záverečné hodnotenie?

Veľmi si cením prácu všetkých ľudí, ktorí sa podieľajú na organizovaní súťaže i konferencie samotnej. Keď človek vidí na mieste, ako pedagógovia musia pracovať so študentmi, aby ich inšpirovali k písaniu... to si zaslúži úctu. Študenti vedia pracovať s knihou, aj s internetom, ale potrebujú počiatočný impulz, aby sa potom pri tvorbe uberali už vlastnou cestou. Som však presvedčená, že práca organizátorov nevychádza nazmar. Už sa teším na tohtoročné práce, v ktorých – predpokladám – bude dominovať problematika roku 1989 a rozdelenie spoločného štátu.

(red.)

Matyáš Taller: Hrdosť

Na strechu vlaku dopadali provazce dešťe a stékaly po zašpinených oknách, jako kdyby se mračna snažila vlastním pláčem umýt nánosy prachu a mastnoty. Do symfonie pošmourného listopadového dne kodrcala navíc náprava vlaku, uvolněné dveře kupé a klapající polobotky průvodčího. Nepřítomně mu podala lístek a nechala jej označit. Mimoděk razítko zkontrolovala.

6. listopadu 1948. A už razítko s československým lvem a rudou hvězdou.

Povzdychla si. Neustálá únava se ještě prohlubovala kvůli tomu strašlivému počasí. Od té doby, co z pražského nádraží odjela do Žiliny až do teď, kdy se rozhrkanou parní úzkokolejkou blížila ke stanici Poječky, nepřestalo pršet. Bratr – jak dlouho ho neviděla? Od začátku války, to jistě. Vlado, velký starší bratr, vzor,

podpora. Zůstal na Slovensku, zatímco zbytek rodiny mizel do Čech. Nikdy se ho vlastně nezeptala proč.

Odvratila hlavu od okna a opřela si ji místo toho o sedadlo. Ještě hodinu! Jen se nenechat ukoříst kodrcáním vlaku, jen nepřejet.

Poječky ji přivítaly rozšklepenou tlamou nádražního překladistiště, dávno majícího své nejlepší dny za sebou. Všudypřítomná rez tvořila abstraktní obrazce i na oprýskané omítce nádražní budky, kam stékala z rozpraskaného okapu. V opuštěných budovách hvízdal vítr a šumělo neustálé drobné mrholení.

Nasadila si klobouk a nerozhodně potěžkala tašku, zatímco supící parní kolos zmizel v dálce. *Ne, není přeci tak těžká. A ať se propadnu, jestli tady bratříčka nenajdu.* Přešla železniční násep a rázně vykročila rozbahněnými zbytky trávníku směrem k prázdné kostře nádraží.

Snad kvůli pramenům vlasů, které jí padaly do očí, snad kvůli všudypřítomné šedi si té dívky všimla, až když do ní málem narazila.

„Paní Pávová?“ – ozval se nesmělý hlásek. Natálie vzhledla od špiček vlastních bot na to nenadálé zjevení. Dívčina, snad ani ne dvacetiletá, v nenápadné šedé pláštěnce, s rukama v kapsách, trochu nahrbená, s posmutnělyma hnědýma očima a dlouhými černými vlasy zmáčenými deštěm. Úzké rty se snad nenápadně usmívaly... anebo ne?

„Ano, to jsem já. Známe se snad, slečno?“ Jak měla Natálie ve zvyku, mírně nadzvedla levé obočí. Starý zvyk. „*Jak sůva z nudlí,*“ řekl by teď Vlado.

„Věrka, milostpaní. Věrka Horáková. Dělam u vašeho milostpána bratra jako..., no, jsem u něj jako výpomoc. Poslal mě pro vás, však víte.“ Nervózní pousmání. Nebo snad ne?

„Ach tak.“ Natálie si přehodila tašku do levé ruky a pravou dívce podala. „Těší mě, Pávová. A pro vás nikoliv milostpaní, nýbrž Natálie.“ Slabý stisk, další zvláštní cuknutí v koutcích. Vydaly se po silnici směrem ke skupince stavení, která se krčila v malém údolí mírně zvlněné krajiny. Věrka šla vpředu, Natálie za ní.

„Povězte mi, Věrko, který z nich je Vladův?“, zeptala se Natálie, majíc na mysli některý z větších domů na bližším konci vesnice.

„Žádný, milostpaní. Dům vašeho bratra je až vzadu, za potokem. Nebojte, uvnitř se usušíte.“ „Jistě.“ Odmlka. *Až vzadu?* „Víte, je mi divné, že by Vlado bydlel... však víte, na vesnici. A navíc na kraji. Býval takový společenský, víte. I Bratislava mu byla málo.“

„Opravdu?“ Z dívčina hlasu byl cítit neskrývaný údiv, chabě maskovaný snahou o zdvořilost. „Já... já ho poznala až tady. A nemyslím si, že by chtěl bydlet jinde než tady v Poječkách. Nepochodí ani na zápraží, když kouří, ani nakupovat, natožpak třeba do šenku na tancovačky, víte.“

V Natálii hrklo. *Vlado a jezevec? Voda a oheň.* „To mi k němu moc nesedí.“ Pak si to uvědomila. *Její odchod do Prahy. Válka. A to, co přišlo po ní.*

„Váš bratr, milostpaní, váš bratr je moc nešťastný člověk. Zklamaný.“ Smutek v dívčině hlase by nedokázalo skrýt nic, natožpak její snaha o klid. *Že by Vlado...? Ale ne, to ne. Na ni je trochu starý. A tohle není jeho styl, tedy alespoň nebyl.*

Natálie přestala přemýšlet a soustředila se na cestu. Bez ohledu na to, jak usilovně se pokoušela vypudit ty myšlenky z hlavy, vracely se pořád zpátky. Bez ohledu na cokoliv přšelo pořád dál, šedé zrnění nespočetných kapek jí rozostřovalo zrak a halilo celý svět do mlhavého pláště. *Snad je to tak dobře.*

* * *

Tolik smíchu, tolik vzpomínek, tolik popichování a hraného sourozeneckého hašteření, tolik historek starých i nových. Tolik jehněčího, tolik brambor, halušek a knedlíků, tolik vína, tolik naložených okurek, slaniny a sýra, tolik voňavého čerstvého chleba.

Tolik radosti ze shledání.

Natálie seděla na posteli, hlavu v dlaních a snažila se z hlavy vyhnat to, co se nad tím vším vznášelo. Tu hmatatelnou aureolu lži, miazma přetvářky, strach a nenávisť skryté někde mezi trámovým u stropu a odporně se šklebící dolů, nekonečný, hluboký smutek ve Věrčiných očích.

... a hlavně ty vyhaslé hvězdy, které zbyly tam, kde mívával Vlado oči. Svěšená ramena na místě býčí šije, dvoudenní střiště, narychlo učešané vlasy, zažloutlé zuby. Propadlý hrudník, vydouvající se břicho, mozolnaté prsty, které zapalovaly jednu cigaretu za druhou a stále

dokola je přikládaly k rozpraskaným rtům.

A na tom všem veselá, rozchechtaná sádrová maska, křehká tak, jak bývá u lidí, kteří nejsou na přetvářku zvyklí. Srdečný smích, který zněl jako přeskakující gramofonová deska. Rozmáchlá energická gesta rukou, které vypadaly, jako kdyby za ně tahal přízračný loutkář. *Ne, tohle není Vlado. Tohle přeci nemůže být on..*

Ozvalo se tiché zaklepání.

„Dále.“

Vešla Věrka s petrolejovou lampou. V pobledlém obličejí zářily její oči, snad ještě smutnější než jindy.

„Přišla jsem se jen přesvědčit, jestli je všechno v pořádku, milostpaní.“ Pousmání. Natálie vzhledla. Pozdě si uvědomila, co tím ukáže. Když začala v kapse lovit kapesník, bylo pozdě.

„Musíte ho znát jinak, že?“ Znělo to tak zvláštně tím dětským hláskem. „Tohle není váš bratr.“

„Ne.“ Utrla si oči. „Ne, to není. Vlado byl...“

„Ano.“ Pousmání. „Byl.“

Natálie nevěděla, co říct. Jistě, mohla něco takového čekat. Ale když se to, čeho se obávala, konečně ukázalo jako pravda, nemohla tu tíhu unést.

Opět cítila na tvářích vlhkost.

„Milostpaní, snad si dovedu představit, co tak postrádáte.“ Natálie vzhledla. „On... občas se vrací zpátky. To, co jste dnes viděla, nebyl on. Jen jeho zbytek.“ Odmlka, pousmání. „Pokud chcete vidět bratra tak, jak ho znáte, vyjděte z brány a jděte po cestičce do kopce až k lesu. Tam ho najdete.“

„Jak prosím?“

„Jděte, milostpaní. Uvidíte ho.“

Jak měla Věrce nevěřit? Nevěděla. Zvedla se a pomalu vykročila ke dveřím. Dívka ustoupila stranou. Jejich pohledy se střetly.

► „Vy tu nejste jenom jako kuchařka a výpomoc, že ne, Věrko?“

Pousmání. „Víte, on... nepustí sem nikoho. Nikdo jiný se sem neodvážá. Nikdo se o něj nezajímá. Nemohla jsem ho tu nechat.“

„Nevysvětľujte mi to.“ Natálie se na ni usmála, ani nevěděla, kde na to vzala sílu. „Děkuji vám, že na něj dáváte pozor. Děkuji.“

Pousmání. Smutné srnčí oči se odvrátily a Věrka pomalu odkračela do dveří na druhém konci chodby.

* * *

Voda promáčela kůži vysokých bot a studila na nohách. Obloha posetá hvězdami pomalu ustupovala černé hradbě lesa, jak se Natálie vzdalovala od domu.

Krok, krok, krok, krok, škobrnutí, krok, uklouznutí, krok, další krok. Kolem kotníků jí šeptala tráva. S jejími vlasy si pohrával mírný větřík a sem tam jí vrhl kadeř do očí.

Snad by si nevěšila ničeho, kdyby v poslední chvíli nezahledla mihotavý oranžový bod, díрку od rozžhaveného špendlíku v okolní temnotě.

Mrak, který dosud skrýval tvář měsíce, náhle jako z udělání uvolnil místo a dovolil stříbrnému světlu, aby ozářilo celou paseku a oba její návštěvníky.

Natálie zalapala po dechu.

Na rozhraní mezi lesem a pastvinou stál masivní kamenný tatranský kříž a u něj její bratr. Tak, jak ho znala.

Rovný, napřimý, hrdý. Vlasy pečlivě sčesané, v očích jiskry, na rtech mírný úsměšek. V levé ruce dýmající cigareta ve dřevěné špičce, pravá ruka ležerně opřená v bok.

A jen blýskavé přezky a knoflíky dávaly jakousi formu naprosté černotě uniformy, kterou měl Vlado na sobě. Holínky vyleštěné rosou, ahojka posazená mírně na stranu, na rukávu páska, u opasku pouzdro s pistolí, na klopách blýskavé výložky.

Tak tohle dělal za války, proto se s ním tak dlouho neviděla. Proto se schovává na vesnici, proto...

Nepochybovala, že si jí dávno všiml.

„Přišla ses podívat, sestřič?“ *Samozřejmě, všiml.*

„Na Věrčinu radu, vsadím se. Hodné děvče.“

Tenhle hlas neměl nic společného s gramofonem, který někdo narychlo spravil a který Natálie už večer slyšela. Tenhle byl hrdý, sebevědomý, zvučný. Vladův.

Chtěla něco říct, ale nevěděla co.

„Vidíš to?“ ukázal Vlado na kamenný kříž.

„Líbí se ti?“ Potáhl z cigarety. „Mně velmi. Opravdu velmi.“ A pousmál se.

„Vlado, já...“

„Samozřejmě, z Prahy to není tak dobře vidět. Vlastně asi vůbec, že?“

„Samozřejmě, že...“

„Ten kříž je krásný. Líbí se mi. A víš, co se mi naopak vůbec nelíbí?“

Vzhlédla k němu. Mezi černým límcem a černou čepicí zely jen dvě černé díry, za kterými šlehaly plameny. „Co se ti nelíbí, bratříčku?“

„Nelíbí se mi to slovo... Československo. Nelíbí se mi, že tenhle kříž visí na hrudi bílého lva, jako kdyby to byl laciný šmuk pro mocipány z Prahy. Nelíbí se mi, že nás máte skoro za křováky. Nelíbí se mi, že jsi kdysi dávno utekla do Čech za štěstím a mě tu nechala. A víš, co se mi ještě nelíbí?“ Obličej mu zahalil mrak namodralého dýmu. „Nelíbí se mi rudá.“

V Natálii něco umřelo. Nepochybovala, že Vlado ví, jak aktivně se její manžel zapojuje do stranických záležitostí. A navíc, tenhle rok...

„Rudá je vyhrazená pro hrdiny, že? Kavkazské hordy tupých kozáků, co sem přišli a zadupali nás do země. Osvobození prý. Oni jsou hrdinové.“ Sklopil zrak a otočil se k Natálii zády.

„Ti, co opravdu umřeli za tuhle zem, budou třikrát poplívání a nahrnutí ke stěně hřbitova, aby zbylo místo na hrdiny SNP. Není to tak?“

„Poslouchej, Vlado, já jsem ne...“

„Ale ano, je to tak. Slovenský stát není. Prezident je mrtvý, zastřelený nějakým vojákem od Dněpru. My, co jsme bojovali pod tímhle křížem a pod křížem Kristovým, jsme podlehli armádě bolševických neznabohů. Proč, ptám se? Proč teď vládnou v Praze opět pod červeným praporem, vám, Čechoslovákům?“

Pomalou vykročila směrem k němu. Jeho hlas se neustále zvyšoval.

„Ano, VÁM, protože já nejsem Čechoslovák, ať si Pražáci říkají, co chtějí. Já jsem Slovák, a Slovákem zůstanu, i kdyby z nebe přšela síra. Rozumíš?“

Teď už ječel.

„Jednoho krásného dne NÁŠ kříž zmizí z VAŠEHO lva a Slovensko bude naše. Jednou to přijde, jednou někdo smyje z Evropy ten odporný červený nános a všechno bude lepší. Škoda, že se toho nedožijí.“

Vytasil z pouzdra pistolí a přiložil si ji ke spánku.

Natálie k němu přiskočila a rukou srazila stranou. Zbraň ani nevystřelila, ale Vlado padl na kolena, a kdyby ho rychle nezachytila, zhroutil by se do trávy. Zavravorala, ale

nějak se jí podařilo udržet rovnováhu. Klekla si do mokré trávy a podpírala černě oděnou postavu, jako by to bylo malé dítě.

Něco jí zmáčelo rameno. Mohly to být slzy, mohla to být jen rosa, co vystříkla pod tíhou Vladova těla.

Zůstali v téhle pozici snad věčnost, podivná pieta před tatranským křížem.

„Bratříčku, poslouchej,“ zašeptala k němu, „teď vstaneš a půjdeš se mnou zpátky domů, ano?“

Žádná odpověď.

„Ano?“

„Promiň, sestřičko.“ Vlado zvedl hlavu a podíval se jí do očí. Už zase mluvil klidně. „Neovládl jsem se. Řekl jsem ti všechno, co tady není komu říkat.“ Pomalu vstal a narovnal si límeček košile. Shýbl se pro čepici, která ležela promáčená v trávě, a pečlivě ji nasadil zpátky na hlavu.

„Nepůjdu teď domů. Později.“ Chtěla něco říct, ale on mávl rukou a umlčel ji. „Často tady takhle stojím a doufám, že ten kříž nějak čte moje myšlenky. Úsměvné, což?“ A usmál se, přesně jako ten starý Vlado. „Tohle si vezmi, pokud chceš záruku, že se ráno uvidíme.“ Přijala od něj nablýskanou pistolí. „Dávej na sebe pozor, bratříčku.“

„Budu.“

Pomalou se otočila a záměřila zpět k domu. A když se naposled podívala od brány k lesu, za kterým pomalu svítalo, uviděla dvoumetrového titána v černé uniformě, jak se opírá o strom, pokuřuje a obdivně hledí na veliký kamenný kříž.

Ani na chvíli nepochybovala o tom, že mu na rtech hraje ten mírný mladický úsměšek.

■ *Autor je student Podještědského gymnázia v Liberci.*

Súbor „Veselé harmoniky“ meral pri tejto príležitosti cestu až zo Starej Ľubovne a bezchybnou hudobnou produkciou prispel k slávnostnej atmosfére podujatia

Foto: Slovpres

Príloha Študentské listy 1/2009 bola vydaná i za podpory Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí